OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU ORTA ÇAĞ'DA ORDU

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan savaş, insanlığın ilk zamanlarında küçük çapta çatışma diyebileceğimiz bir formdaydı. Ancak insanlar şehir devletleri kurmaya başlayıp bulundukları coğrafyada sabitlenince hareketli topluluklar veya diğer şehir devletleriyle birçok farklı nedene bağlı olarak mücadele etmek zorunda kaldılar. Çatışmaların boyutları büyüdükçe tarihin büyük savaşları ortaya çıkmış oldu. Yazı öncesi topluluklardan başlayarak çeşitli medeniyetlerin tarihleri, dünyadaki askerî organizasyonun çok eskilere dayanan bir temeli olduğunu gösterir. Bu organizasyonlar coğrafya, iklim ve toplumların yerel özelliklerini de içine alan birçok unsura göre şekillenmiştir. Medeniyetler başka alanlarda olduğu gibi savaş organizasyonlarında da birbirlerinin birikimlerinden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmişlerdir. Böylece coğrafya değiştiren veya kendilerinden farklı savaş taktikleri ve stratejileri kullanan toplumlarla savaşan devletler yeni askerî yapılar benimsemiştir.

Orta Çağ'da ücretli askerlik sistemi birçok devlette görülmüştür. Bizans İmparatorluğu, tarihinin her döneminde ordusunda ücretli askerlere yer vermiştir. Aynı şekilde Orta Çağ Avrupa devletleri ile Sasani İmparatorluğu'nda da bu sistem uygulanmıştır. Sasani ordusu da Türk ve Moğol ordusunda olduğu gibi onlu sisteme göre düzenlenmiştir. Değişik etnik gruplardan oluşan Sasani ordusunda; bağlı kavimlerin ve devletlerin gönderdikleri birlikler, ücretli askerler ve savaş esirleri yer almıştır.

Bizans ordusu, sayıları çok fazla olmayan ve İstanbul'da bulunan merkez kuvvetlerinin yanı sıra eyalet askerleri, tâbi devletlerin gönderdiği yardımcı kuvvetler ve ücretli askerlerden oluşmuştur. Bizans İmparatorluğu'nda XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ücretli askerler ordunun asli unsuru hâline gelmiştir.

Avrupa ordularında piyadeleri en etkili kullanan devletler, İngiltere ve Osmanlı Devleti olmuştur. Savaş tarihini değiştirecek olan top tüfek gibi ateşli silahlar, 1331'den sonra kullanılmaya başlanmıştır. Fransa XV. yüzyılda silahlı askerlerden oluşan daimî bir kıta oluşturmaya başlamış Osmanlılar ise bunu XIV. yüzyılda yeniçeri birlikleri ile başarmıştır.

KONARGÖÇERLERİN ORDUSU: HAFİF SÜVARİ BİRLİKLERİ

Atın askerî maksatla kullanılması insanlık tarihinde çok eskilere gider. Asya ve Avrupa'da İlk Çağ'ın sonlarından itibaren at, savaşlarda daha etkili rol oynayacak şekilde donatılmaya başlanmıştır. Koşum takımları işlevsel hâle getirilmiş, savaşçının atı sürerken bir yandan da oku atabilecek konumda olması sağlanmıştır. Türklerin at koşum takımlarının en önemli öğesi olan "üzengi", savaşçının at üstünde daha rahat hareket etmesi ve durmasını sağlamak amacıyla ayakların geçirildiği düzen olarak geliştirilmiştir. Tarihte Türk yayı, Moğol yayı olarak bilinen fırlatıcılar geliştirerek hareket ve ateşi birleştiren atlı birlikler (süvari), yaya askerî birliklere (piyade) üstünlük kurmakta gecikmemiştir. Hun akınlarının başlattığı ve Avrupa'yı derinden etkileyen Kavimler Göçü, Batı Roma'nın ortadan kalkmasıyla sonuçlandı. Biraz daha fazla asker beslemek zorunda kalan Bizans tehlikeyi farklı bir yöntemle durdurmayı başardı. Doğu Roma (Bizans) ileri seviyede ok ve yay kullanan bu savaşçılara karşı koyamayınca onları paralı askerlere dönüştürüp kendi sınır boylarına yerleştirmeyi denedi. Hafif atlı asker, bazen sadece boynunu ve omuzlarını örten bir zırh giyiyordu. Hafif süvari ayrıca silah olarak mızrak ya da kılıç taşırdı. Bunun yanında bir savunma aracı olarak hafif süvarinin kalkan taşıdığı da görülmekteydi. Hafif atlı birlikler, konargöçer topluluklarda yalnızca güvenlik ve savunmadan sorumlu küçük bir meslek grubu değildi. Çünkü konargöçer toplulukların nüfusu az, yaşadıkları şartlar ise çetindi. Bu yüzden her bir topluluk üyesi fiilen savaş organizasyonuna katılıyor, savaş hayatın tabii bir boyutu olarak algılanıyordu. Özellikle Türk ve Moğol topluluklarında çok açık bir şekilde görülen, her konargöçerin doğal birer savaşçı olması bu toplulukların hayat tarzlarının bir ürünüydü. Ordu-millet anlayışıyla organize olan savaşçılar savaşma konusunda nitelikli, hızlı, manevra kabiliyeti yüksek disiplinli birliklere dönüşebilmekteydi. Hafif atlı birliklerin kullandığı silahlar da onların manevra potansiyellerini artırıyordu.

Başta ok ve yay olmak üzere hafif zırh, miğfer, kılıç, mızrak, hafif kalkan, gürz ve savaş baltası gibi savaş aletleri kullanılmaktaydı

YERLEŞİK ANLAYIŞIN ORDUSU: ŞÖVALYE VE AĞIR SÜVARİ BİRLİKLERİ

Savaşlarda ağır silah ve zırhların kullanılması kesici ve delici etkiyi azaltmış ve ağır silah donanımlı askerî yapıyı etkili hâle getirmişti. Fakat ağır silahların ve zırhların kesici delici etkiyi azaltan olumlu etkisi yanında hareket kabiliyetini de kısıtlayan olumsuz bir yönü vardı. Zırh delici okların yapılmasıyla hareketli hafif atlı birlikler karşısında ağır süvari birlikleri dezavantajlı konuma geldi. Öte yandan ilk şehir devletlerinden itibaren yapılan sur ve şehir duvarları hafif atlıların hızını kesmekte oldukça etkiliydi.

Batı Avrupa'da VIII. yüzyılda Frank-lar askerî bir düzen olan feodal sistemi geliştirmiştir. Buna göre kral; soylu şövalyelere at, zırh, mızrak, kılıç, kalkan gibi ihtiyaçlarını satın alabilmeleri ve askerî eğitimlerinde gerekli masrafları karşılayabilmeleri için kraliyet topraklarından belli ölçüde arazi bağışlamıştır. Şövalyeler de krala bağlılık yemini ederek kralın savaşçısı olmuştur. Feodalizmde fakir olan serfler, askere nadiren alınmıştır. Böylece Orta Çağ'ın başlarında ordunun büyük kısmını oluşturan köylü askerin yerini artık şövalye almıştır. Orta Çağ'da siyasi birlikten yoksun olan Avrupa'da ordular küçük oldukları için uzun süreli seferler düzenleyememiştir. Disiplin yönünden genelde zayıf olan Avrupa ordularında güçlü vasallar, her fırsatta kralın otoritesine karşı çıkmıştır. Krallar ise büyük seferlere ancak vasallarının rızasıyla girişebilmiştir.

Avrupa'da hafif süvari birliklerinin etkileri sürerken IX. yüzyıldan itibaren Batı Avrupa'da ağır süvari birlikler ortaya çıkmaya başladı. İri atların tercih edildiği bu modelde ağır zırh, uzun mızrak, kılıç ve kalkan gibi oldukça ağır savaş gereçleri kullanıldı. Bu modeli destekleyen en önemli savaş aracı ise şövalye adı verilen savaşçıların, ağır silahlarını at üstünde kullanmalarını sağlayan "üzengi"ydi. Avrupa'da Orta Çağ'da yaygınlaşan ağır süvari model, Asya içlerinden ve kuzey bozkırlarından gelen etkinin sonucu olarak ortaya çıkmıştı.

SORULAR

1-) Feodalizmde hiç kimse tam anlamıyla hükümran değildi. Bu yüzden soylular ve vassallar arasında mücadeleler Orta Çağ Avrupası'nda uzun süren istikrarsızlıklara hatta savaşlara neden olmuştur.

Buna göre Orta Çağ Avrupası ile ilgili olarak;

I. Merkezî otoritenin zayıf olduğu,
II. Sınıflar arası eşitlik olduğu,
III. Savaşların feodalitenin Avrupa'nın dışına yayılmasına neden olduğu

ifadelerinden hangileri doğrudur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

Cevap: A

2-) Orta Çağ'da konar-göçer toplulukların ordusu ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi doğru değildir?

A) Güçlü atlı süvarilerden oluşmuşlardır.
B) Ağır donanımlı silahlar kullanmışlardır.
C) Hareket kabiliyetleri yüksektir.
D) Kadınlar da gerektiğinde savaşa katılmıştır.
E) Dayanıklı, uyumlu ve sürekli askerlerdir.

Cevap: B

3-) XIV. yüzyıldan itibaren İngiltere ve Fransa gibi krallıklar, ordularında maaş karşılığında asker bulundurmaya başlamışlardır.

Buna göre aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) Kralların yetkileri artmıştır.
B) Mezhep birliği sağlanmıştır.
C) Ekonomik etkinlikler hızlanmıştır.
D) Askerlik mesleği ortaya çıkmıştır.
E) Merkezî otorite sarsılmıştır.

Cevap: D